

**Перевозова І. В.**

*д-р екон. наук, проф.,  
Івано-Франківський національний технічний університет  
нафти та газу, м. Івано-Франківськ, Україна,  
ORCID: 0000-0002-3878-802X;*

**Устенко А. О.**

*д-р екон. наук, проф.,  
Івано-Франківський національний технічний університет  
нафти та газу, м. Івано-Франківськ, Україна,  
ORCID:0000-0002-8677-4781;*

**Ластовець О. І.**

*аспірант спеціальності 073 «Менеджмент»,  
Івано-Франківський національний технічний університет  
нафти та газу, м. Івано-Франківськ, Україна,  
ORCID:0000-0001-7505-7691*

## **ВИЯВЛЕННЯ СПЕКУЛЯТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ ТРЕЙДЕРІВ НА РИНКУ ЕНЕРГОНОСІЇВ В КОНТЕКСТІ ESG-ТРАНСФОРМАЦІЇ**

У сучасних умовах глобальної дії кліматичних змін, активізації регуляторного тиску та посилення запитів з боку інвесторів на прозорість і відповідальність бізнесу, ключовим трендом стає ESG-трансформація енергетичного ринку. Водночас зі зростанням інтересу до інструментів сталого розвитку, посилилася також активність трейдерів, які прагнуть отримати спекулятивний прибуток на тлі «зеленого» дискурсу. Це зумовлює необхідність системного моніторингу й аналітики для виявлення спекулятивних операцій на ринку енергоносіїв, що можуть нівелювати цілі сталого розвитку та спотворювати ринкові сигнали [1].

Спекулятивна діяльність на ринку енергоносіїв передбачає здійснення фінансових операцій із надмірною волатильністю або фіктивною зміною обсягу попиту та пропозиції, що не базуються на реальних фізичних потоках чи споживанні. Такий підхід може впливати на формування цін, створюючи штучні дефіцити, що, зокрема, було зафіксовано під час енергетичної кризи 2021–2022 років [2]. Трейдери, використовуючи похідні фінансові інструменти, часто здійснюють короткострокові операції з метою швидкого зиску, ігноруючи екологічні або соціальні наслідки.

Виявлення таких дій вимагає нових аналітичних підходів на перетині фінансового аналізу, ESG-рейтингу компаній та технологій обробки великих даних. Зокрема, застосування методів машинного навчання дозволяє відслідковувати аномальні патерни торгівлі, частоту змін позицій, кореляції між публічними заявами компаній і динамікою активів на біржі [3]. Алгоритми глибокого навчання (deep learning) здатні виявляти приховані закономірності, що не піддаються традиційному фінансовому аналізу, а також формувати прогностичні моделі щодо поведінки учасників ринку на основі історичних даних. Застосування технологій обробки природної мови (NLP) дозволяє здійснювати аналіз текстів корпоративних пресрелізів, звітів, новин і повідомлень у соціальних мережах, виявляючи розбіжності між офіційною позицією компанії та реальними діями, що свідчить про потенційні випадки маніпулювання.

У цьому контексті зростає роль «ESG-аналітиків», які не лише враховують фінансові індикатори, а й інтегрують нефінансову звітність, наприклад, обсяг викидів CO<sub>2</sub>, участь компанії у «зелених» проектах, наявність судових справ щодо маніпуляцій або недотримання прав працівників. Вони застосовують міждисциплінарний підхід, поєднуючи знання в екології, праві, економіці й IT, щоб забезпечити цілісну картину корпоративної поведінки. Аналітики верифікують, чи дійсно заявлені «зелені» ініціативи є частиною довгострокової стратегії сталого розвитку, чи слугують лише фасадом для залучення капіталу. Також враховуються фактори прозорості в ланцюгах постачання, якість взаємодії з місцевими громадами, інклюзивність внутрішньої політики підприємства та відкритість у комунікації. Таким чином, ESG-аналітика стає інструментом не лише контролю, а й формування репутаційного капіталу компанії в умовах зростаючої етичної відповідальності бізнесу.

Зростання популярності «зелених» біржових фондів і сертифікованих енергоносіїв (наприклад, біометану чи водню) створює нові ніші для спекуляцій, адже не всі такі продукти мають прозоре походження. У ряді випадків компанії маніпулюють поняттям «зеленого» шляхом грінвошингу – декларуючи ESG-відповідність без підтвердженої практики, чим вводять в оману інвесторів і споживачів [4]. Встановлення ESG-аудиту та обов'язкових стандартів сертифікації – критично важливе для мінімізації таких зловживань.

Особливу увагу заслуговує роль регуляторів. У Європейському Союзі функціонує регламент SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation), який зобов'язує фінансових посередників розкривати рівень ESG-ризиків у своїй діяльності, визначати, яким чином ці ризики впливають на прибутковість

інвестицій, та ідентифікувати негативні соціальні або екологічні наслідки їхніх стратегій [5]. Це дозволяє не лише підвищити прозорість ринку, а й захистити інвесторів від непрозорих чи маніпулятивних практик. З 2023 року діють розширені технічні стандарти, які ускладнюють можливість декларативного підходу до ESG – компанії мають чітко обґрунтовувати свої звіти на основі верифікованих даних.

Аналогічні підходи запроваджуються на ринках США та Японії. Наприклад, Комісія з цінних паперів та бірж США (SEC) розробила нормативну базу для обов'язкового розкриття інформації про кліматичні ризики, включно з викидами парникових газів, що стосуються не лише прямих операцій компаній, а й усього ланцюга постачання. У Японії впроваджується принцип TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures), який передбачає глибоку інтеграцію кліматичних ризиків у стратегічне планування корпорацій.

В Україні, попри наявність окремих індикаторів сталого розвитку в енергетичній сфері, досі відсутній системний механізм контролю за спекулятивними операціями в розрізі ESG. Існуюча звітність є фрагментарною, часто декларативною, а механізми аудиту ESG-індикаторів або розслідування маніпуляцій із «зеленим» брендингом – майже неформалізовані. У більшості випадків українські трейдери керуються виключно економічними пріоритетами, нехтуючи соціальними чи екологічними ризиками, що викривлює саму логіку ESG-моделі.

В умовах лібералізації енергетичного ринку, зростання кількості учасників і збільшення обсягів торгівлі на біржах така прогалина створює ризики як для внутрішньої енергобезпеки, так і для інвестиційної привабливості. Відсутність чіткого законодавчого регулювання унеможливорює ефективне протидіяння спекуляціям та знижує довіру до ринку з боку інституційних інвесторів, особливо європейських, для яких ESG-критерії є обов'язковим елементом корпоративної відповідальності. Отже, впровадження національного ESG-регламенту, адаптованого до європейських норм, має стати пріоритетом державної енергетичної політики України на найближчі роки. Тому стратегічним завданням є створення національної платформи моніторингу ESG-індикаторів трейдерів, інтеграція з біржовими даними, блокчейн-сертифікація джерел енергії, а також залучення експертних структур до незалежного ESG-аудиту. Розвиток цифрових технологій у поєднанні з інституційними механізмами прозорості дає змогу мінімізувати вплив деструктивної спекуляції та стимулювати формування відповідального ринку енергоносіїв, що сприятиме досягненню цілей сталого розвитку. Насамперед, ідеться про впровадження інтелектуальних систем моніторингу біржових операцій у режимі реального часу, які дозволяють фіксувати нетипову поведінку трейдерів, маніпулятивні схеми чи змови між учасниками ринку. Такі системи базуються на аналізі великих обсягів даних, що надходять з електронних торговельних платформ, біржових звітів, регуляторних баз даних, а також публічних джерел, включно з корпоративними новинами та екологічними звітами.

Крім того, важливу роль відіграє використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості походження енергоносіїв. Реєстрація угод з енергоресурсами у децентралізованих реєстрах дозволяє гарантувати незмінність інформації, запобігати підробкам сертифікатів «зеленого» походження та посилювати довіру між усіма учасниками ринку. Також блокчейн може стати основою для створення єдиної системи ESG-рейтингу, в якій будуть зафіксовані дані про вплив компаній на довкілля, соціальні стандарти та якість управління.

З боку інституцій – урядів, національних регуляторів, біржових наглядових органів – дедалі активніше запроваджуються ініціативи щодо обов'язкового аудиту ESG-звітності, впровадження цифрових паспортів продуктів (зокрема, для біометану, водню, електроенергії з ВДЕ), а також механізми «червоних прапорців» (red flag indicators) для оперативного реагування на підозрілі угоди. Розвиток міжнародної співпраці у сфері даних (Data Commons) дозволяє уніфікувати інструменти контролю та унеможливлювати переміщення сумнівних операцій в юрисдикції зі слабким наглядом.

Усе це формує передумови для виникнення нової моделі енергетичного ринку – цифрово підсиленого, прозорого, відповідального та орієнтованого на довгострокову екологічну й соціальну ефективність. Такий ринок не лише підвищує його інвестиційну привабливість, а й посилює адаптивність економіки до кліматичних викликів і зовнішніх потрясінь, зміцнюючи енергетичну безпеку держав у дусі сталого розвитку.

#### Список використаних джерел

1. Кондратюк Т. І. ESG-фактори у формуванні вартості енергетичних компаній: економічний вимір. *Економіка та держава*. 2023. №6. С. 22–26.
2. European Commission. Quarterly Report on European Gas Markets. Q4 2022. URL: <https://energy.ec.europa.eu> (the date of application: 23.02.2025).
3. Wagemans F. A. J. et al. Detecting greenwashing in ESG ratings: the role of AI and big data. *Journal of Sustainable Finance & Investment*. 2022. Vol. 12(3). P. 405–424.
4. Чорна Л. О. ESG-трансформація ринку енергоносіїв: виклики й перспективи для України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. №8. С. 14–19.
5. Regulation (EU) 2019/2088 on sustainability-related disclosures in the financial services sector (SFDR). Офіційний журнал ЄС. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (the date of application: 23.02.2025).